

Šiuolaikinės spindulinės terapijos technologijos

Dr. Jonas Venius

Medicinos fizikas

Prie ko čia TAI..?

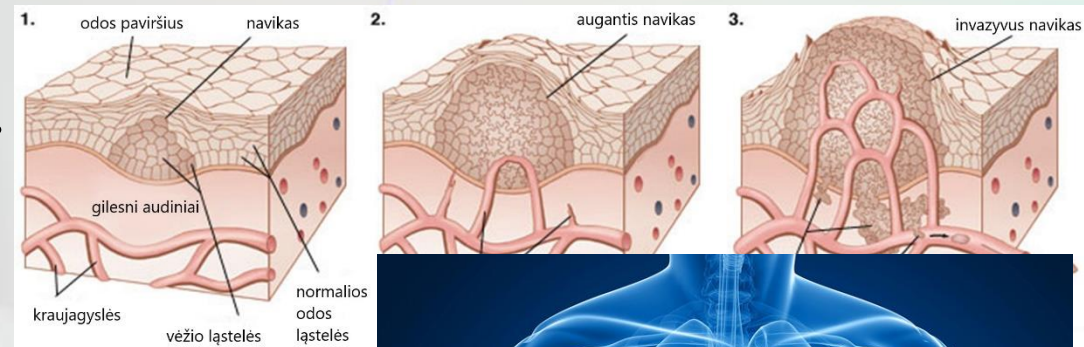
Ir aš taip noriu!!!

Tarptautinė hadronų terapijos meistriškumo pamoka. 2023 kovo 8d.

Vėžys

Vėžys yra antra pagal dažnumą mirties priežastis

- Sutrinka normalus ląstelės funkcionavimas.
- Vystosi navikas/auglys.
- Perauga kitus organus – metastazuoja.
- Tai yra dažniausiai organizmo/kūno viduje esantys augliai.
- Dėl nebefunkcionuojančių organų arba toksiškumo ištinka mirtis.

© 2006 Encyclopædia Britannica, Inc.

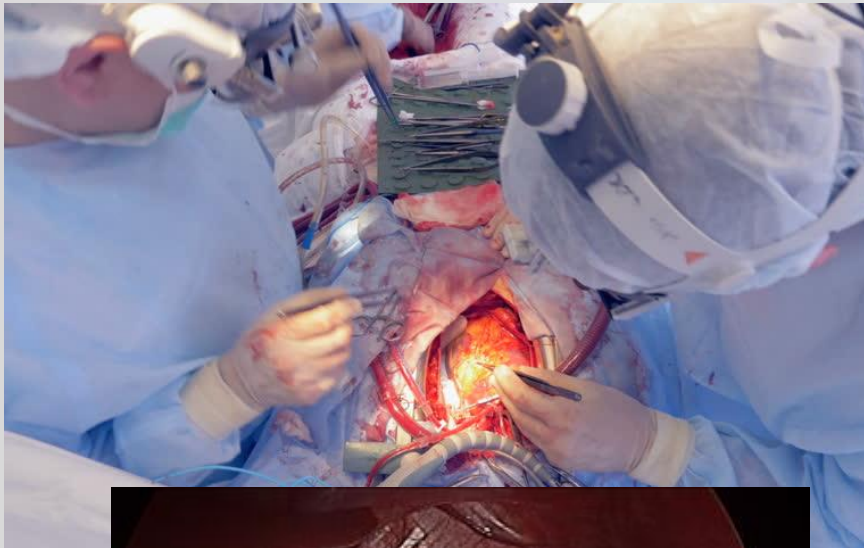
Jonizuojanti spinduliuotė yra vienas iš kancerogenų – sukelia ląstelių mutacijas ir vėžį

Tarptautinė hadronų terapijos meistrų pamoka. 2023 kovo 8d.

Spindulinės terapijos vieta vėžio gydyme

Tikslas pašalinti/sunaikinti auglį.

Chirurgija

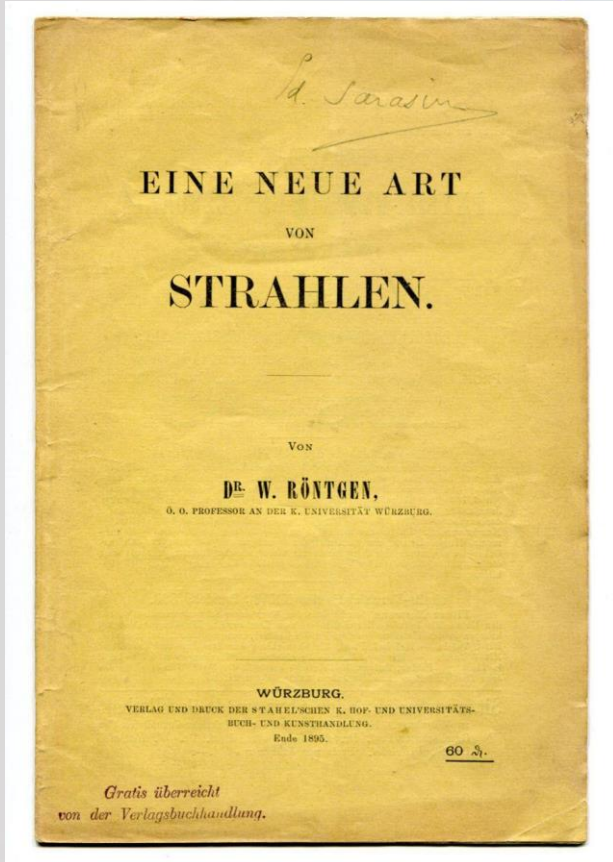
Chemoterapija

Spindulinės terapijos vieta vėžio gydyme

Spindulinė terapija

1895 m. gruodžio 28 d.

1896 m. **radioterapijos** gimtadienis

Iki gydymo rentgeno spinduliais.

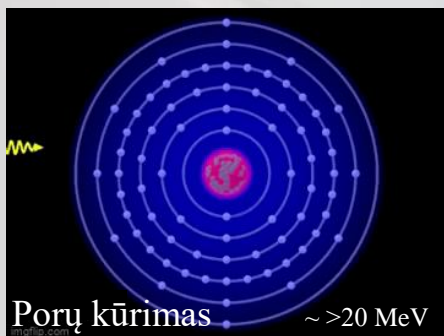
Pacientė po 75 m.

Spindulinės terapijos vieta vėžio gydyme

Spindulinė terapija

Savybės:

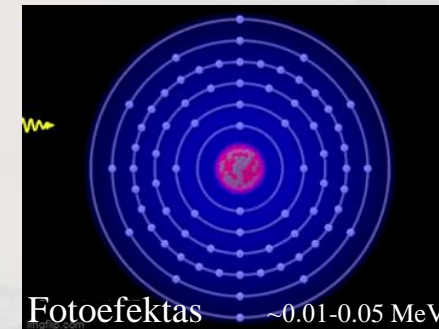
- Sklisdami medžiaga (audiniu) praranda/atiduoda energiją – kuria dozę

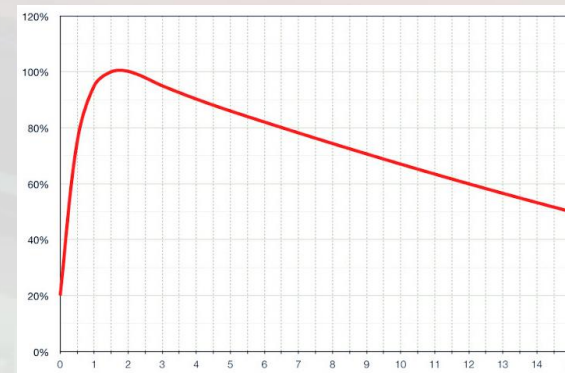
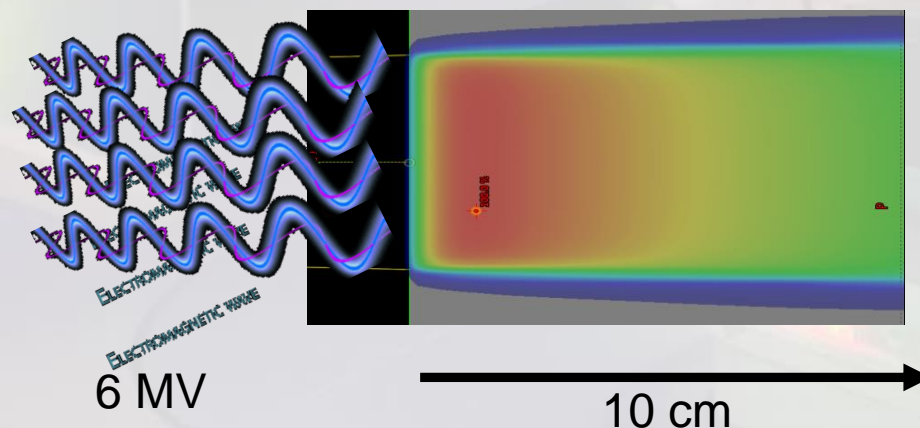
~ 1 %

~ 94 %

kEv ~ 5 %

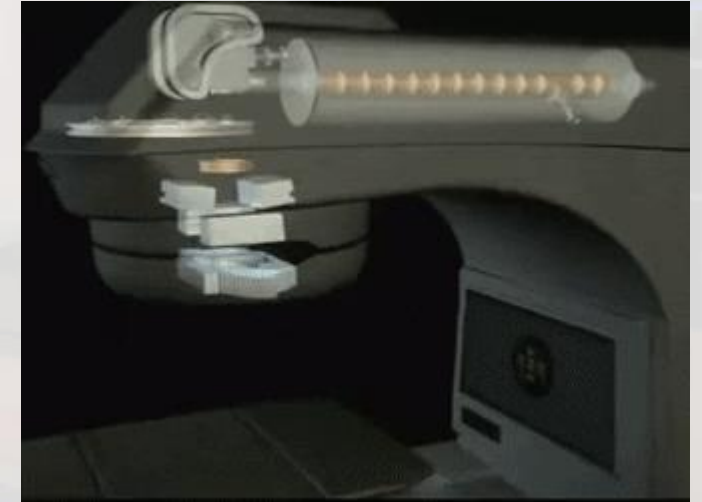
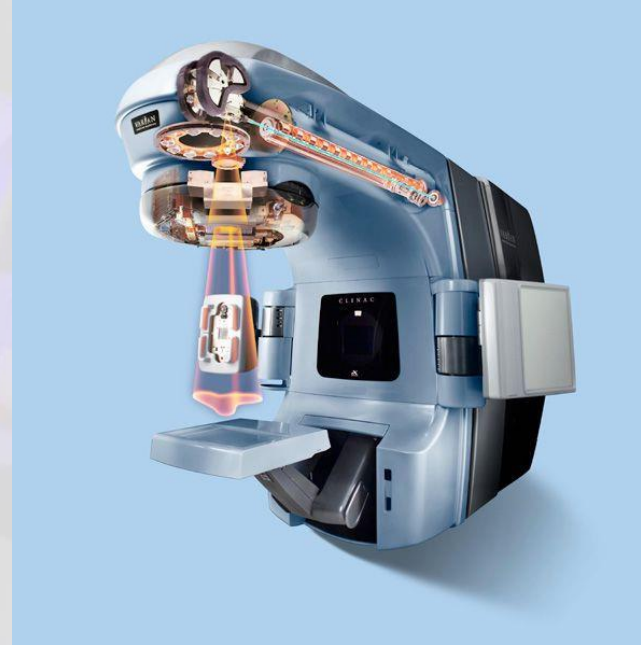
Spindulinės terapijos vieta vėžio gydyme

Spindulinė terapija

Šaltinis

Radioaktyvus elementas Co60

Linijinis greitintuvas

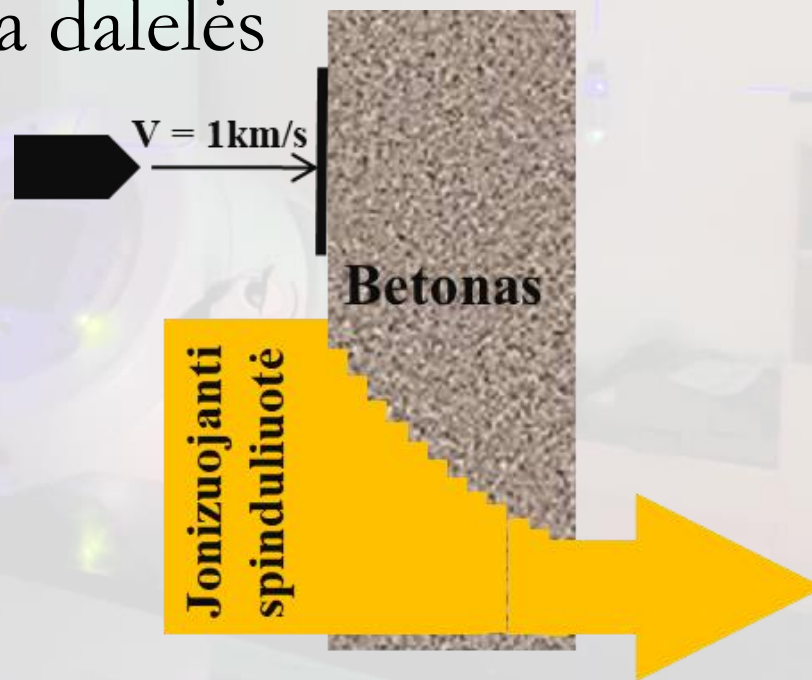
Energija ~ 1.25 MeV
Skilimo pusperiodis 5,27 m.

Energija (fotonai) 2-15 MV
(elektronai) 5-18 MeV

Spindulinės terapijos vieta vėžio gydyme

Spindulinė terapija

- Didelės energijos fotonai arba dalelės

40 cm betono. 10MV fotonų srautas – „praeis“
~ 10 proc spinduliuotės.

Spindulinė terapija

Veikimo/gydymo principas

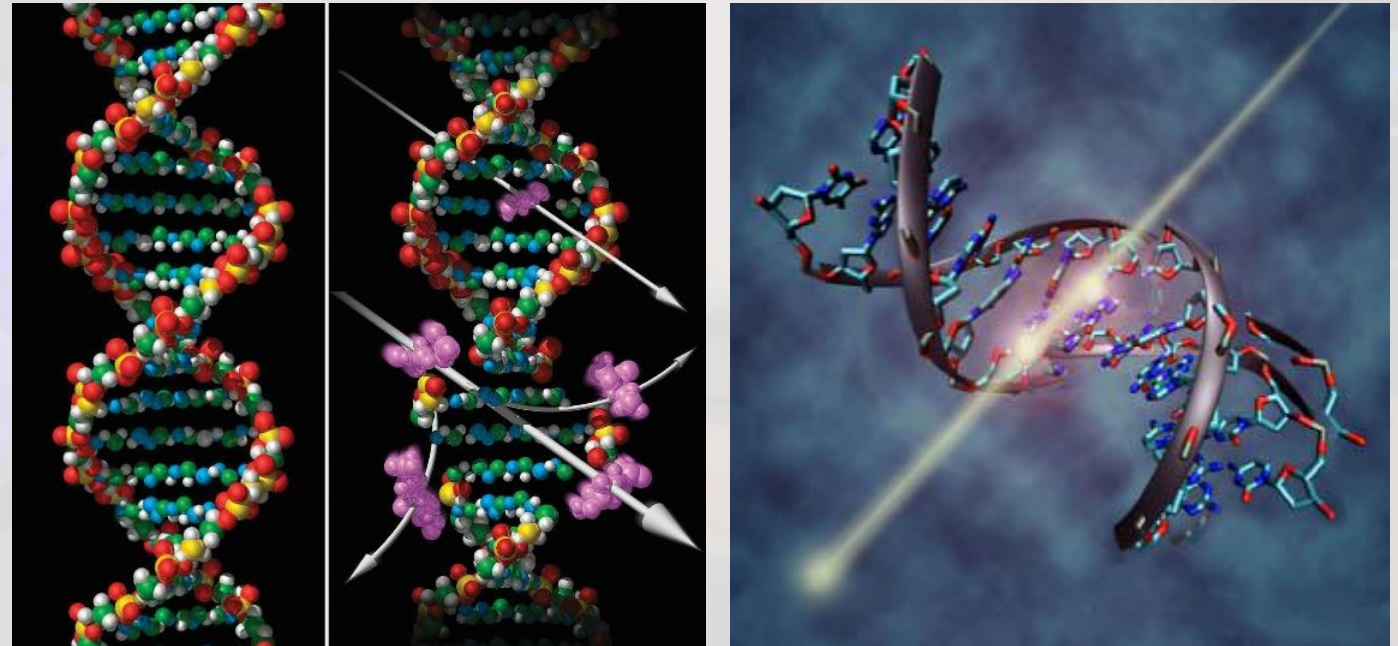
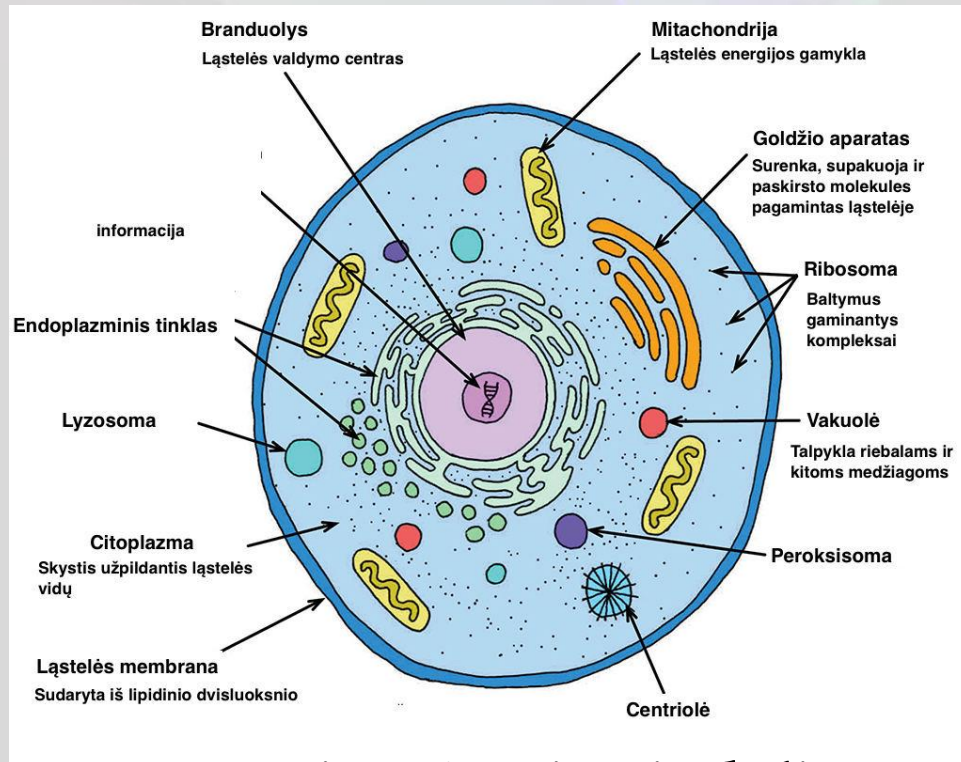
Keliauja „kiaurai“, naikina „viską“ kelyje

Spindulinė terapija

Veikimo/gydymo principas

Analizuojame viską atominiam/molekuliniame lygmenyje.

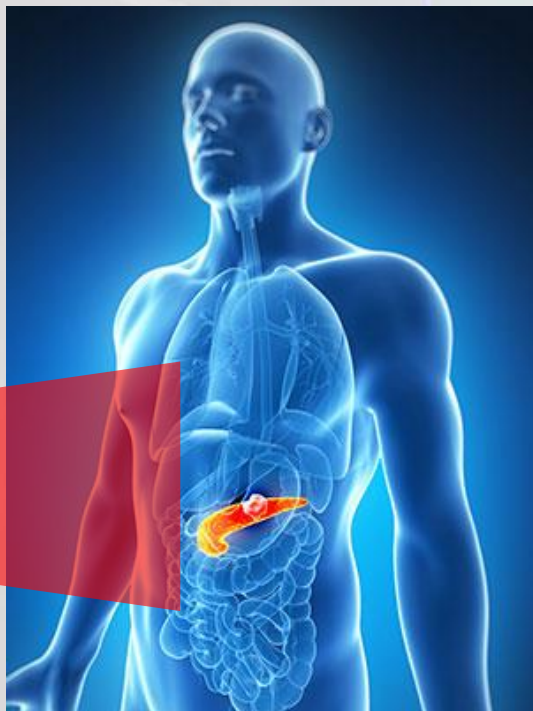
Jonizuojanti spinduliuotė gali tiesiogiai (~20%) ir netiesiogiai (~80%) – per laisvuosius radikalus – pažeisti ląstelės komponentus

Spindulinė terapija

Viso žmogaus lygmuo

Kuo tiksliau suduoti tinkamą kiekį spinduliuotės!

- Erdvinis tikslumas
- „Laikinis“ tikslumas (tinkamas momentas)

5R taisyklė

1. Repair
2. Redistribution
3. Repopulation
4. Reoxygenation
5. Radiosensitivity

Įprastinė metodika:

1,8-2,2Gy kas 24val.

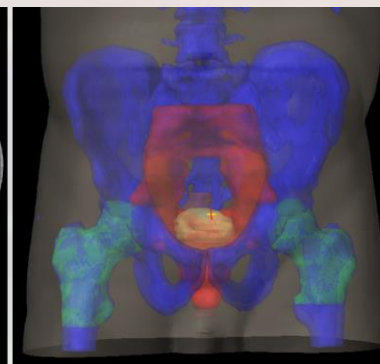
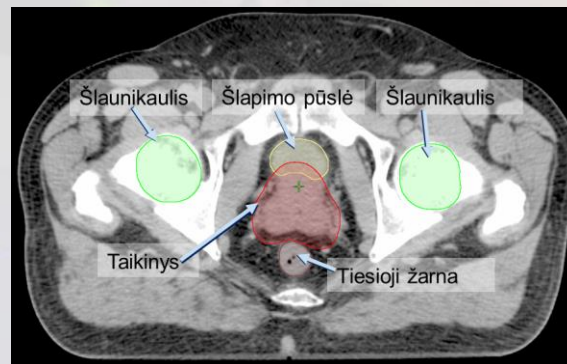
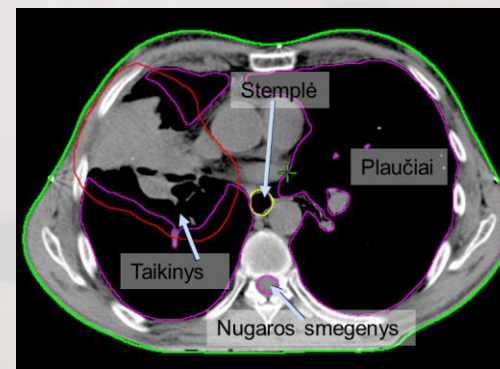
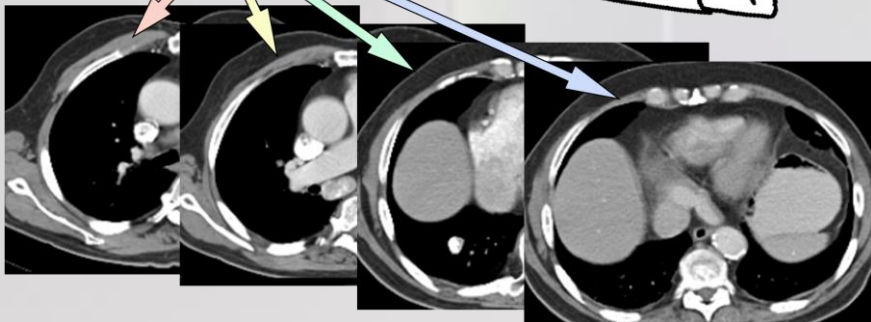
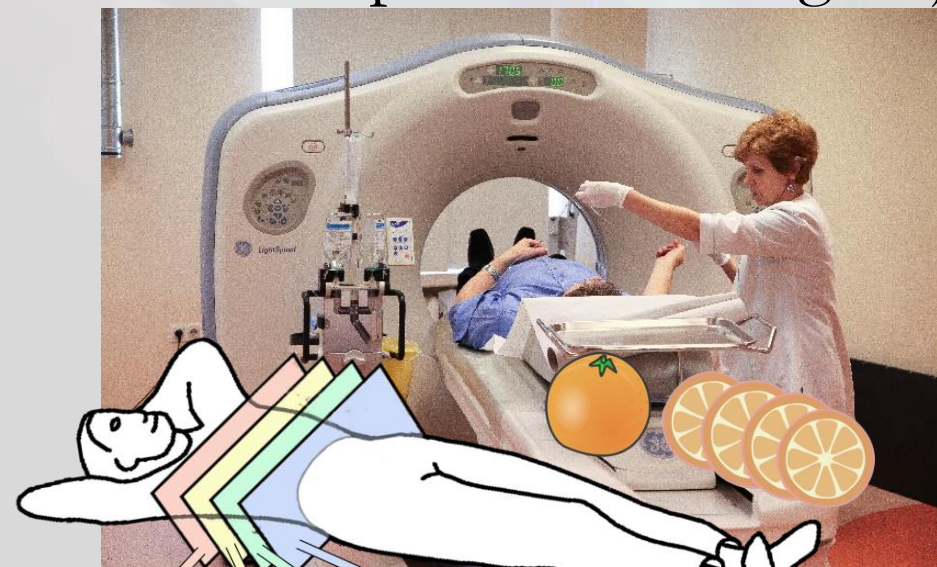
Spindulinė terapija

Viso žmogaus lygmuo

Naviko identifikavimas

Atliekama kompiuterinė tomografija

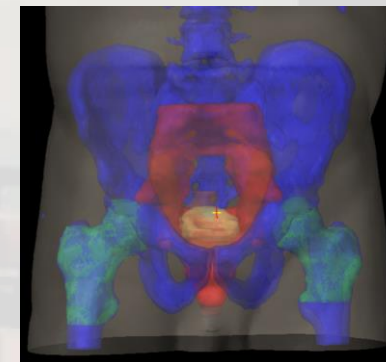
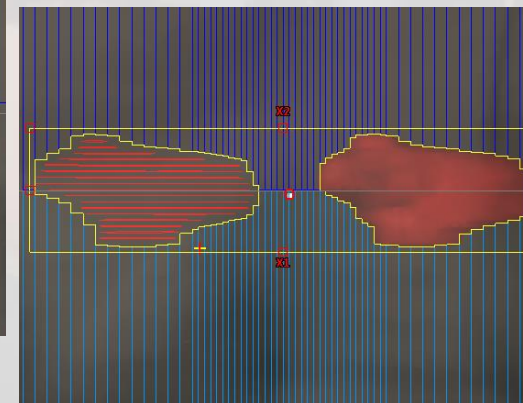
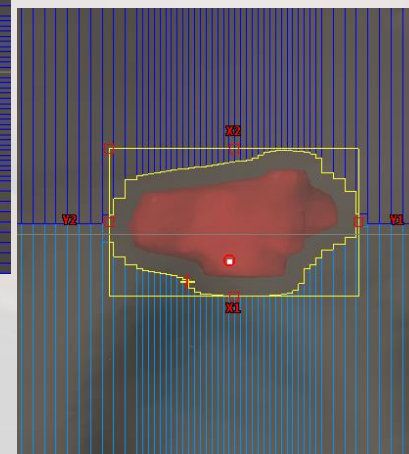
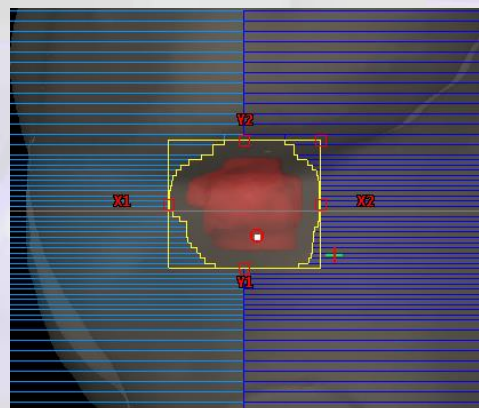
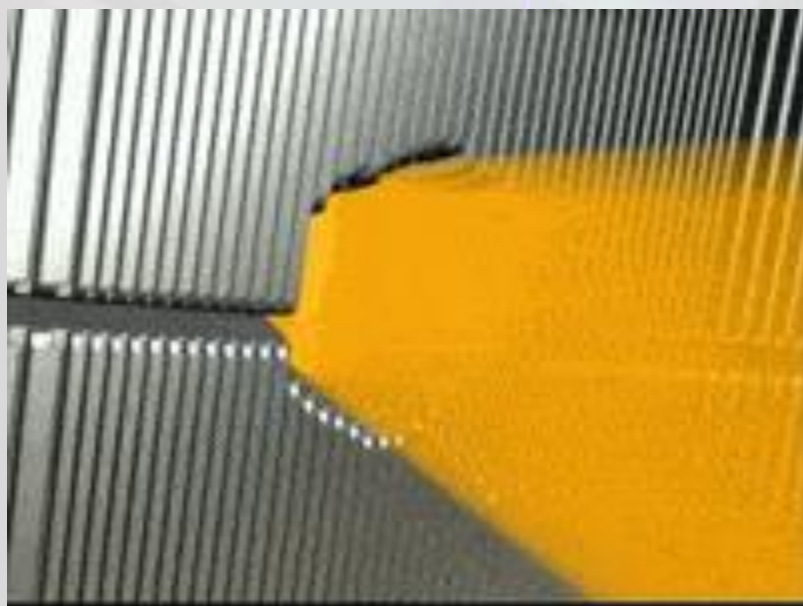
Apibrėžiamas taikinytis ir kritiniai organai

Spindulinė terapija

Viso žmogaus lygmuo

- Tikslu geometriškai – konformiškai.

Parametrai:

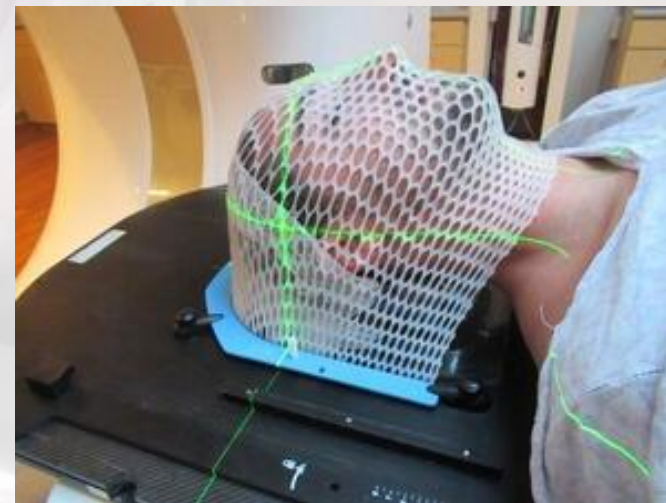
Didžiausias laukas iki 40cm x 40cm, mažiausias 2,5mm x 1mm

Spindulinė terapija

Viso žmogaus lygmuo

- Tikslu erdvėje (paguldymas, „markerių“ (pvz kaulų) ar naviko (taikinio) identifikavimas)

1. Paciento paguldymas.

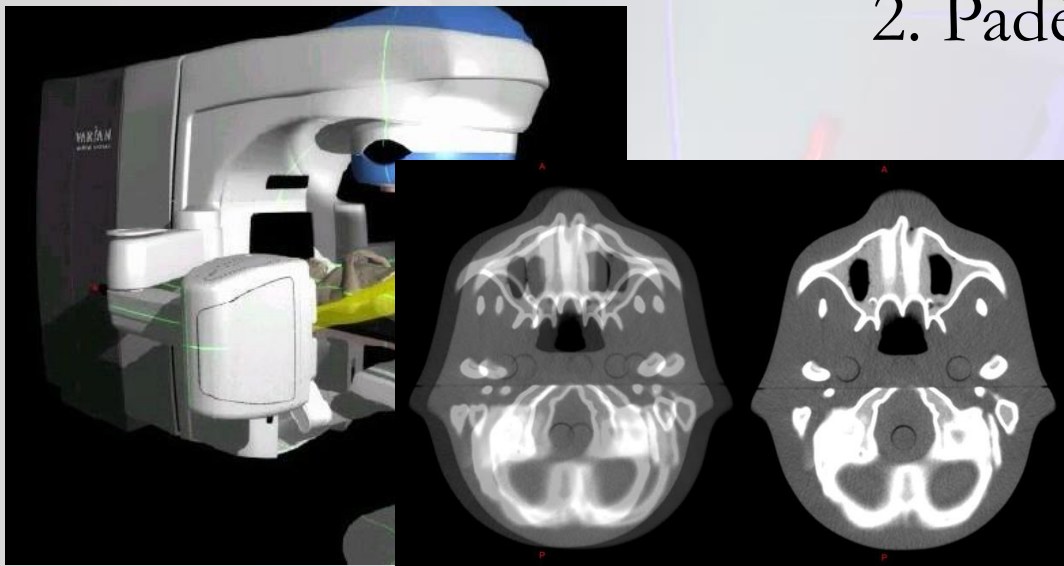
- Guldoma pagal lazerių žymas.
- Fiksuojama kauke.

Spindulinė terapija

Viso žmogaus lygmuo

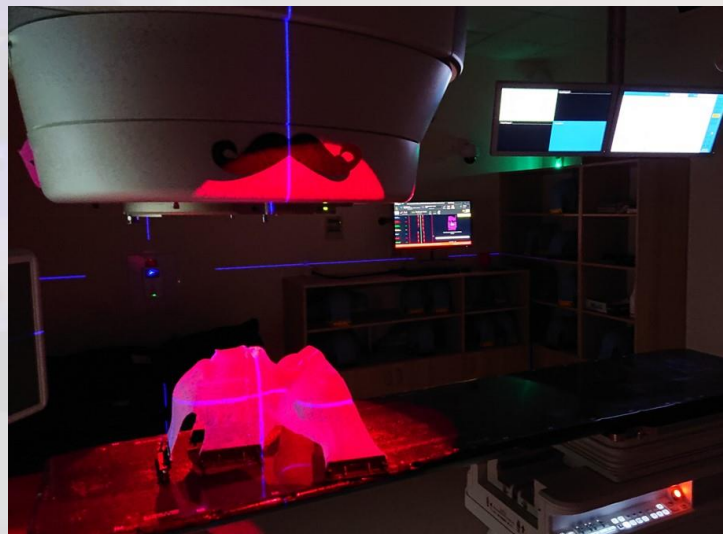
- Tikslu erdvėje (paguldymas, „markerių“ (pvz kaulų) ar naviko (taikinio) identifikavimas)

2. Padėties verifikavimas.

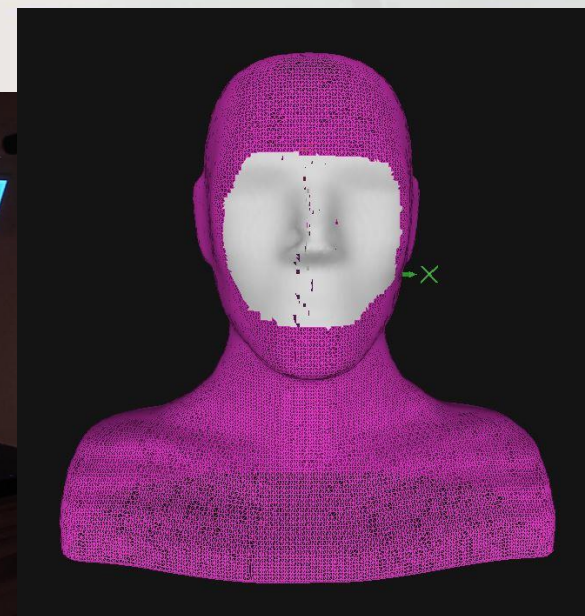
Naudojant rentgeno spinduliuotę.

Pasiekiamas tikslumas $\sim 0,2 \pm 0,1$ mm

Naudojant optinę stebėjimo sistemą.

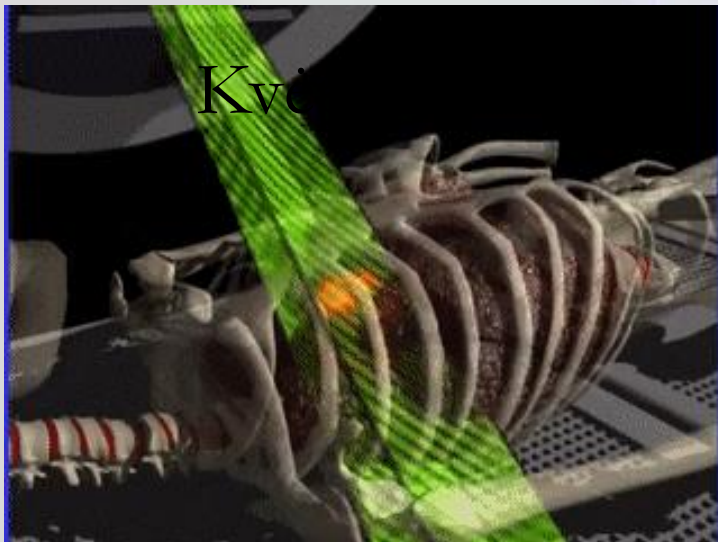
Pasiekiamas tikslumas $\sim 0,2 \pm 0,1$ mm

Spindulinė terapija

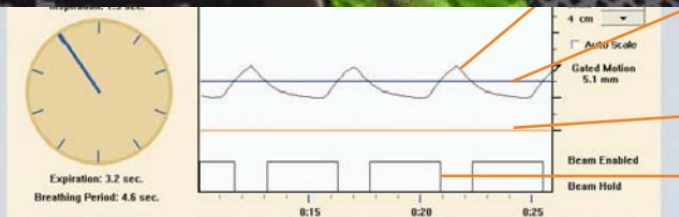
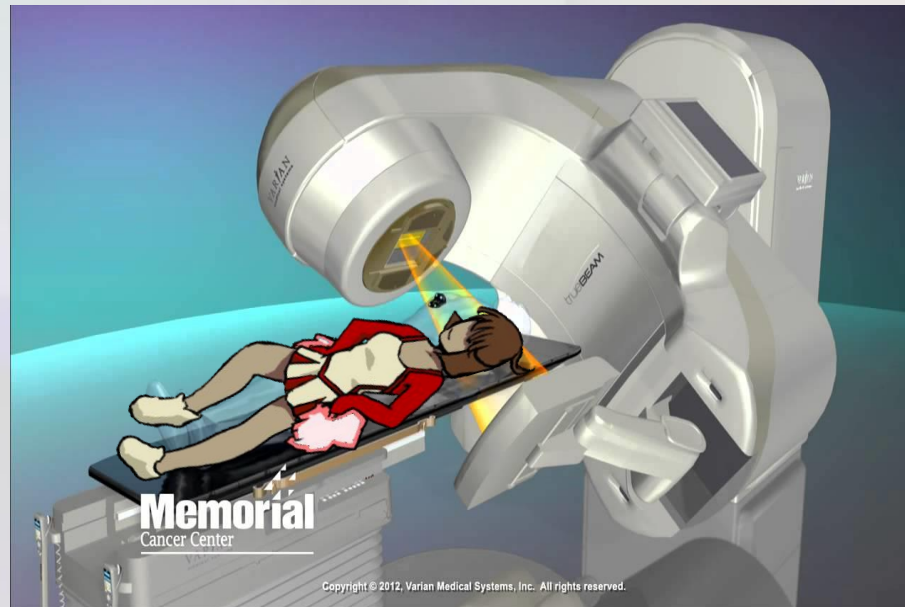
Viso žmogaus lygmuo

- Tikslu laike (atsikartojantys judesiai, atsitiktiniai judesiai).

Atsitiktiniai judesiai

Švitinimo zonos stebėjimas

! Gali būti naudojama ir kvėpavimo stebėjimui bei švitinimo valdymui.

Spindulinė terapija

Realizavimo galimybės

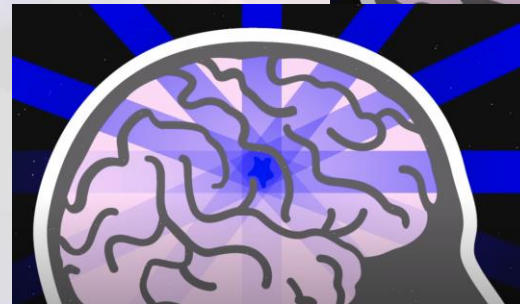
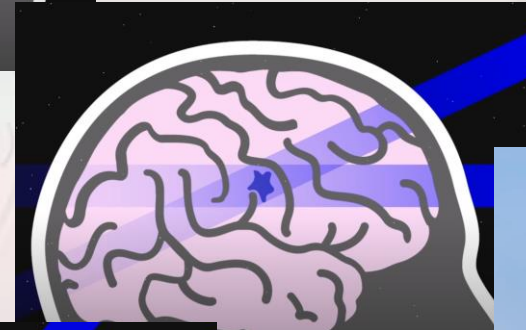
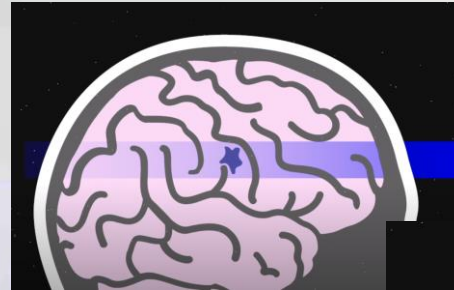
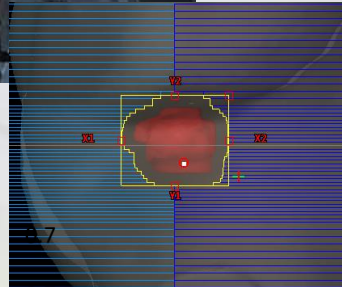
Greitintuvo parametrų (tikslumų) lentelė.

Stovo sukimosi izocentras, mm	0.7
Kolimatoriaus sukimosi izocentras, mm	0.7
Stalo sukimosi izocentras, mm	0.6
Stovo pasukimo kampas, °	0.2
Kolimatoriaus pasukimo kampas, °	0.3
Stalo pasukimo kampas, °	0.3
Izocentų sutapimas spinduliuotės ir mechaninio, mm	0.7
Dozė referentinėmis sąlygomis, %	1.2

Spindulinė terapija

Hadronų terapija

Prielaidos

Stovo sukimosi izocentras, mm	0.7
Kolimatoriaus sukimosi izocentras, mm	0.6
Stalo sukimosi izocentras, mm	0.2
Stovo pasukimo kampas, °	0.3
Kolimatoriaus pasukimo kampas, °	0.3
Stalo pasukimo kampas, °	0.7
Izocentų sutapimas spinduliuotės ir mechaninio, mm	1.2
Dozė referentinėmis sąlygomis, %	

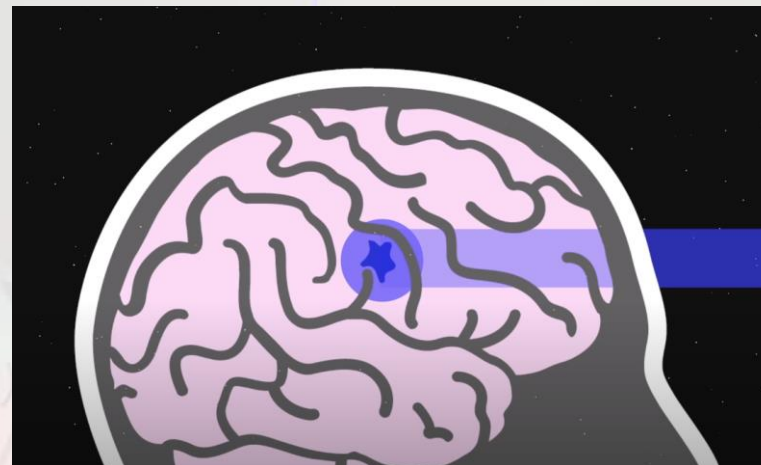
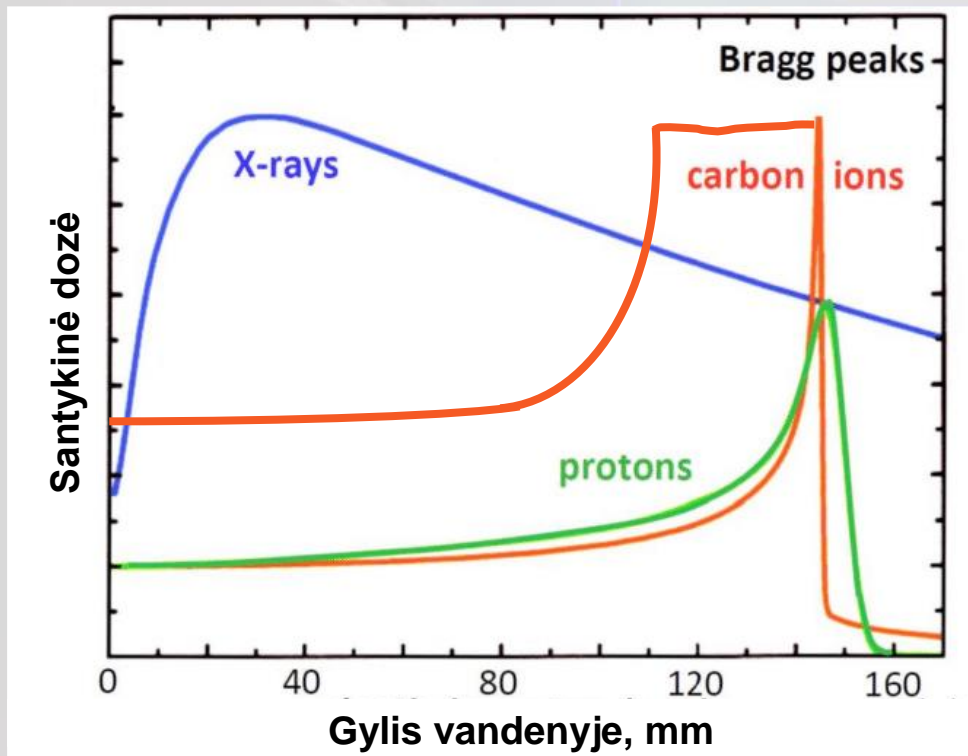
Praeinantys „kiaurai“ spinduliai kuria dozę ir prieš taikinį, ir už taikinio

Spindulinė terapija

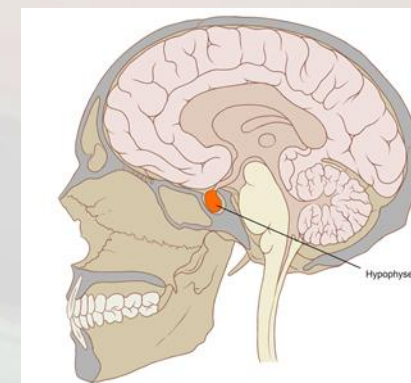
Hadronų terapija

Prielaidos

1946 m. Robert "Bob" Wilson aprašė galimą protonų panaudojimą spindulinei terapijai dėl jų staigaus energijos praradimo (Brego pikas).

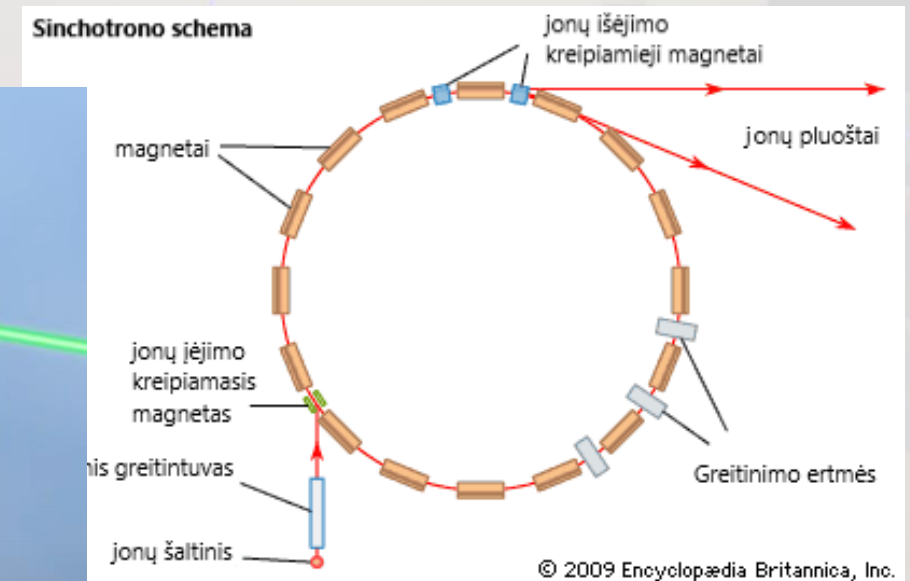
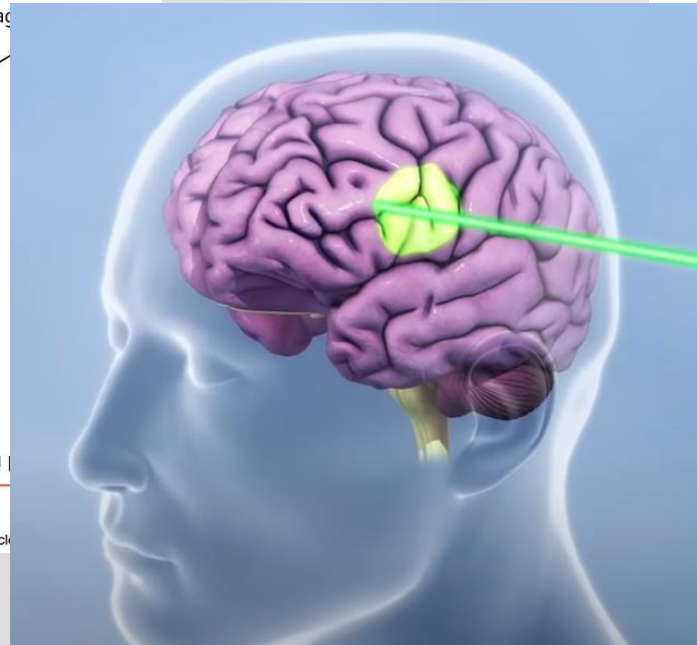
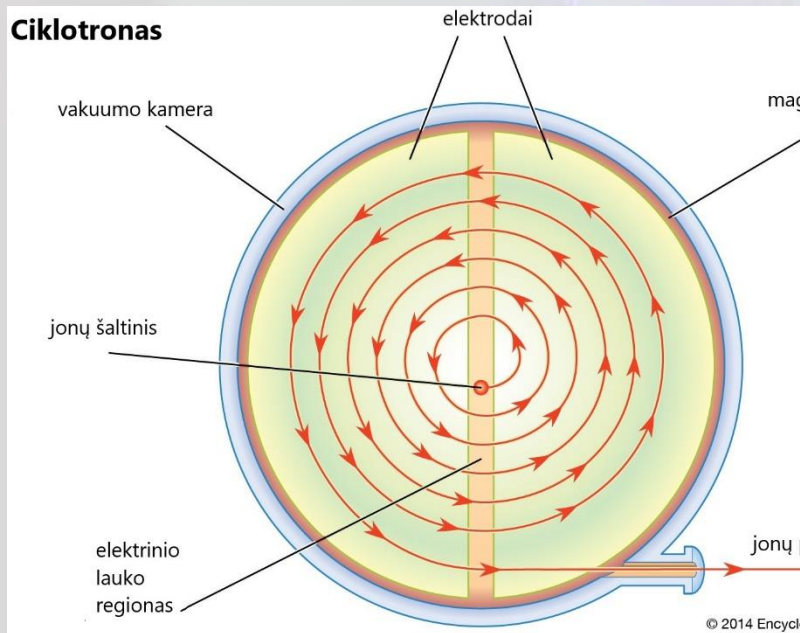
1954 pirmą kartą Cornelius Tobias ir John Lawrence panaudojo protonus hipofizei švitinti.

Hadronų terapija

Šaltinis

Protonai (~ 250MeV); Anglies jonai (~ 4500MeV)

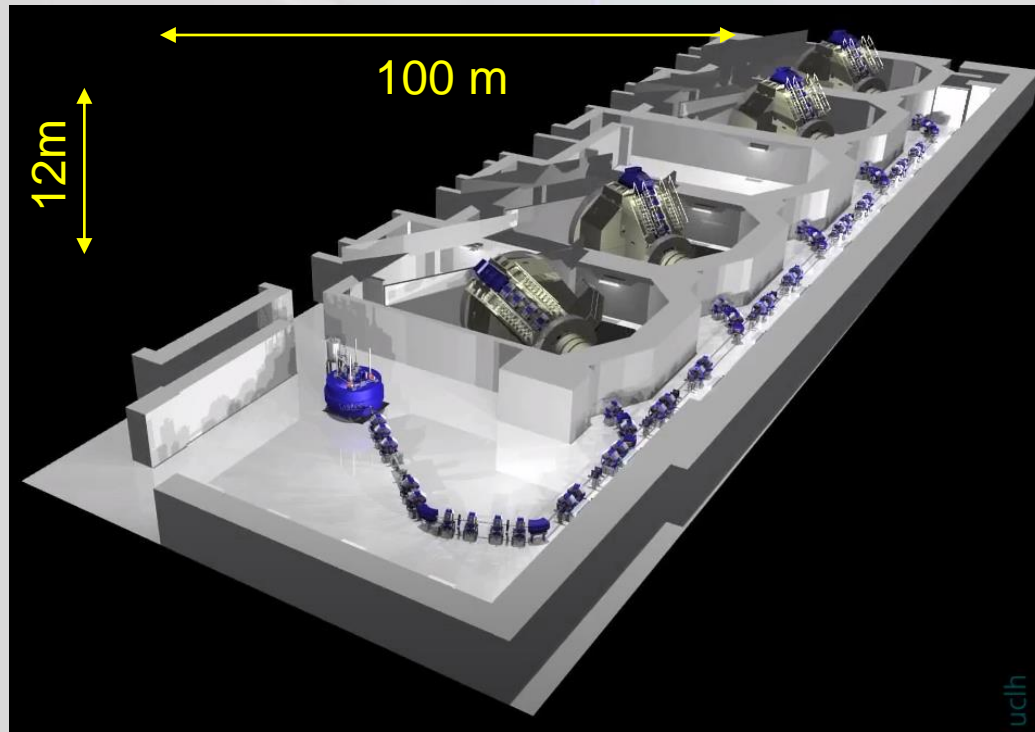

1932 m.

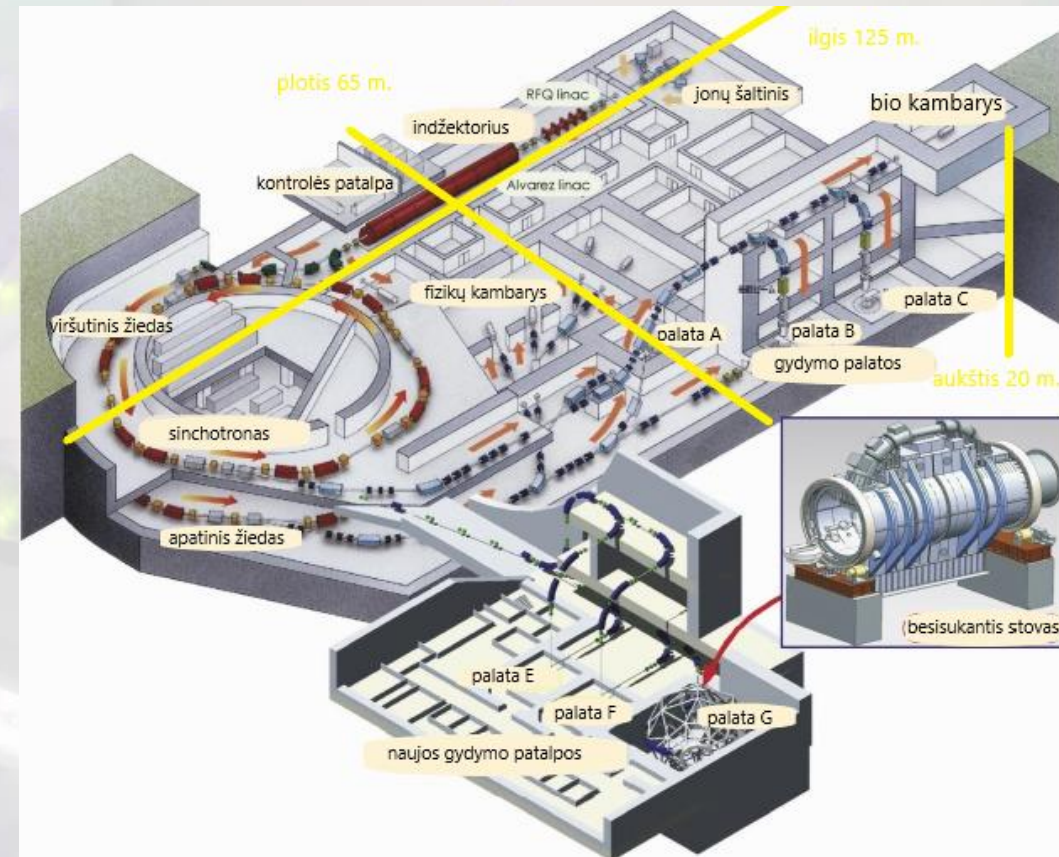
1946 m.

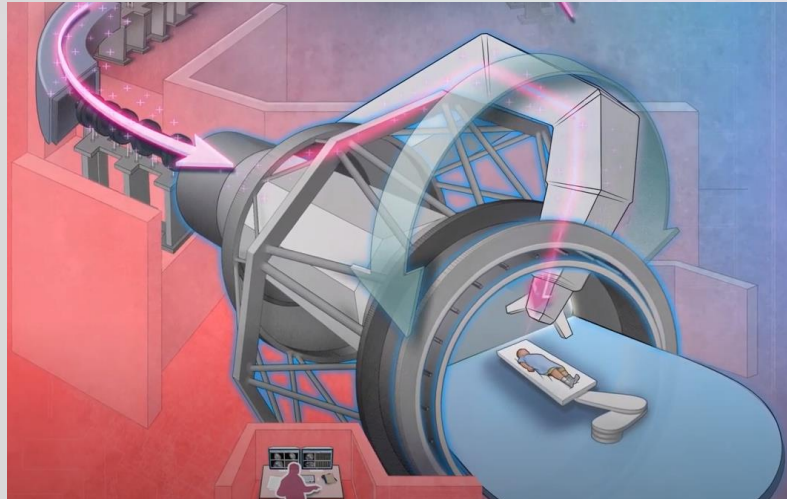
Hadronų terapija Šaltinis

Protonai

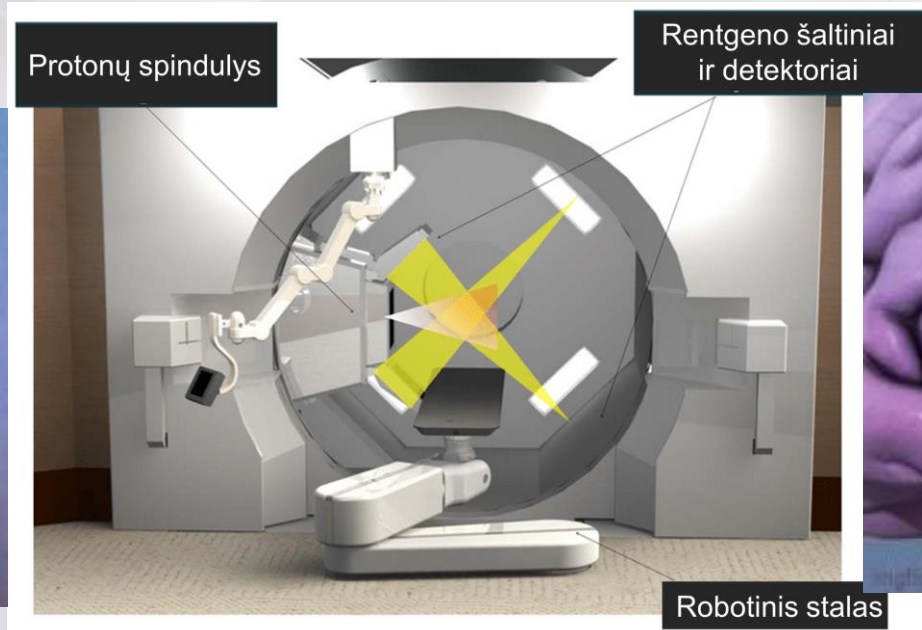

Anglies

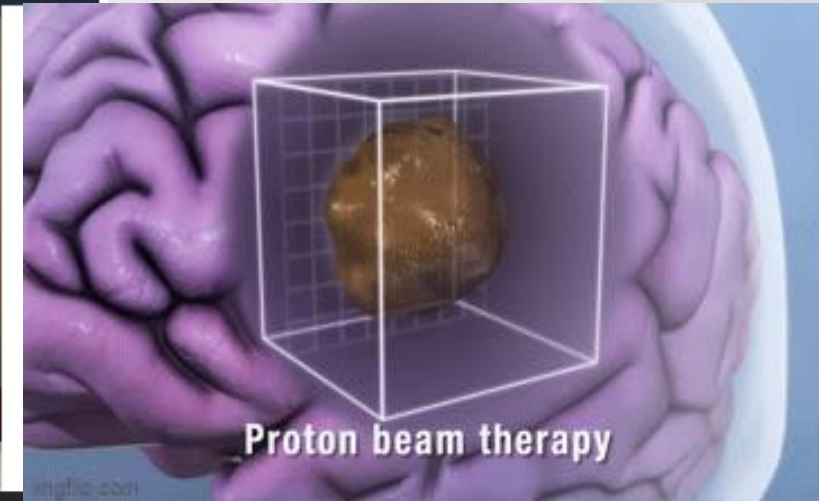

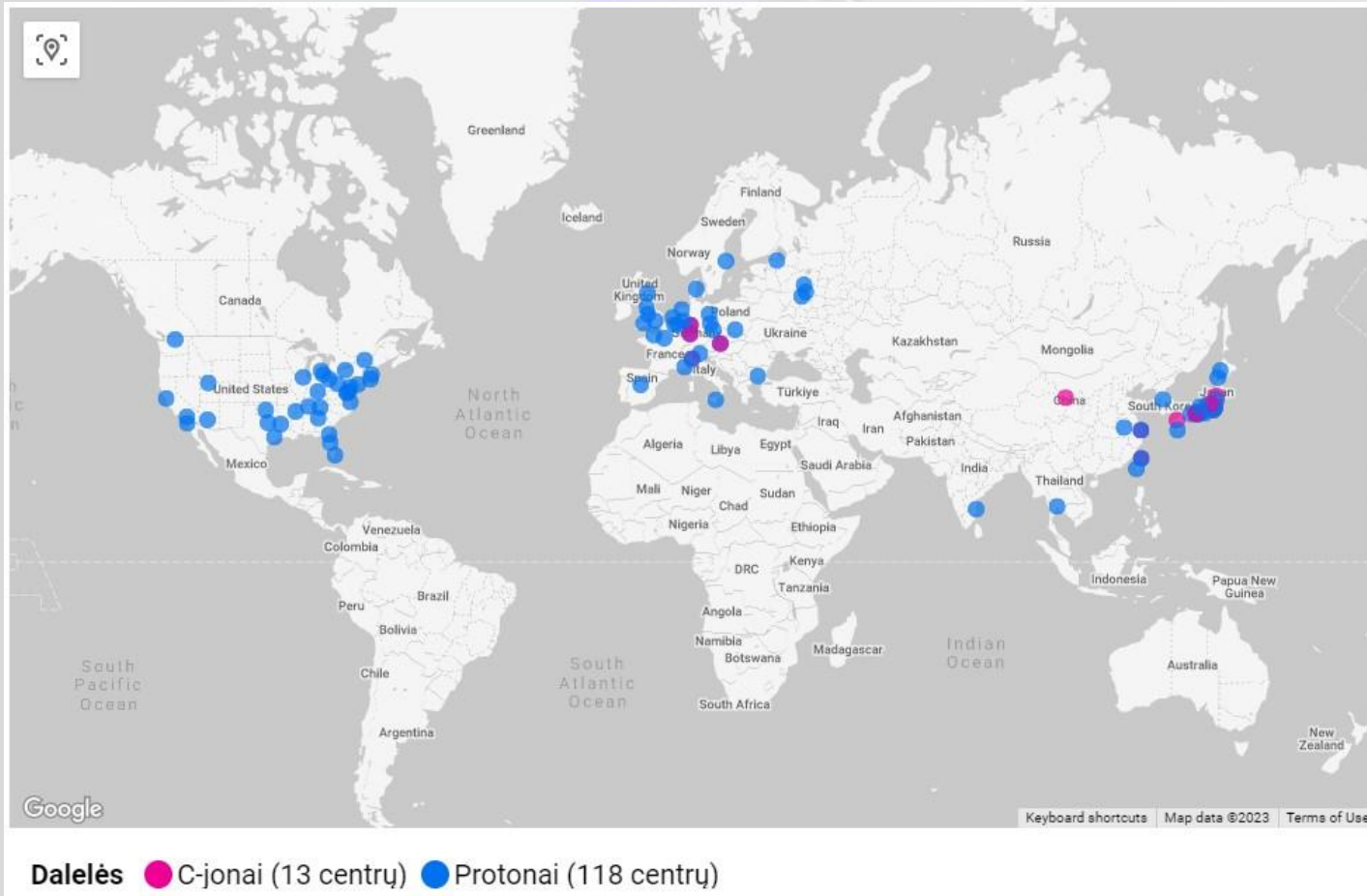
Tipinis stovo „gentrio“
dydis 9-10 m.

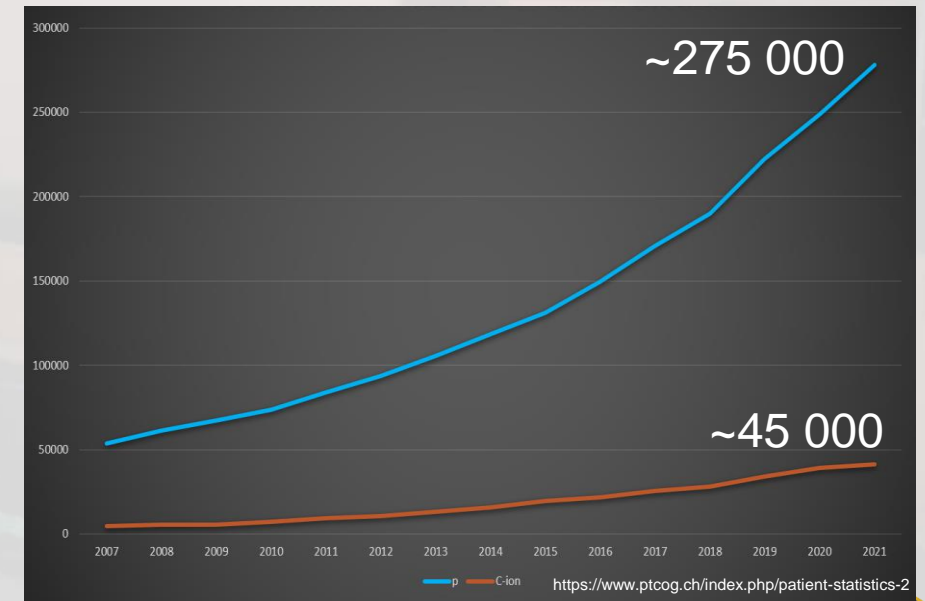
Paciento pozicijos verifikavimo
sistemos analogiškos LINAC
atvejais.

Spindulio skersmuo 5-15 mm.
Fokusuojama magnetiniais
laukais.

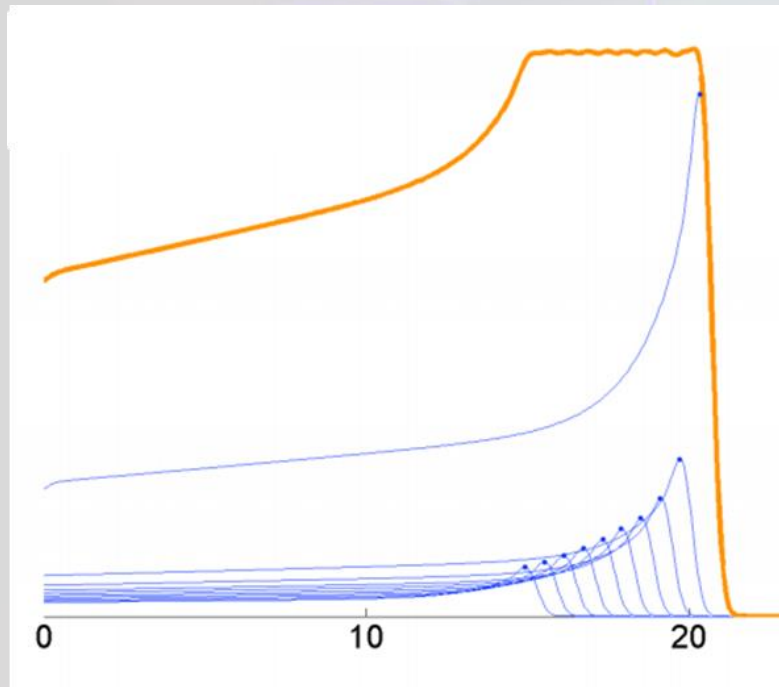

Dalelių terapijos bendradarbiavimo grupė įvertino, jog iki 2022 m. gydyta:

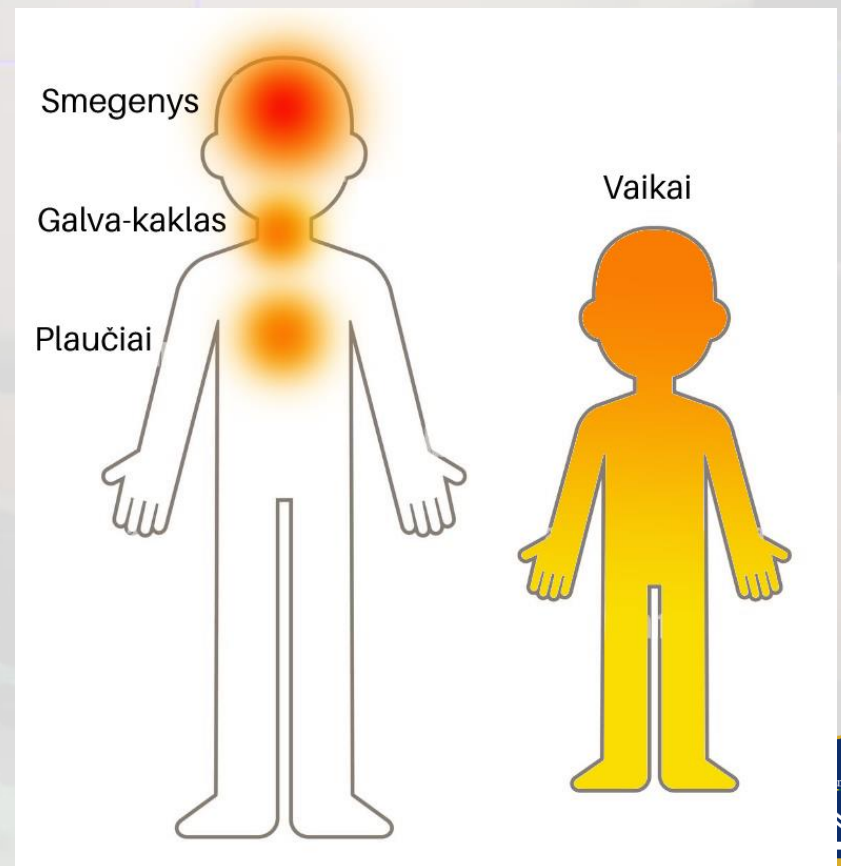

Hadronų terapija

- Ar galima daugiau navikų švitinti hadronais?
- **Ar visi navikai jautrūs spindulinei terapijai?**

- Lokalizacija
- Re-iradiacija
- Radiorezistencija

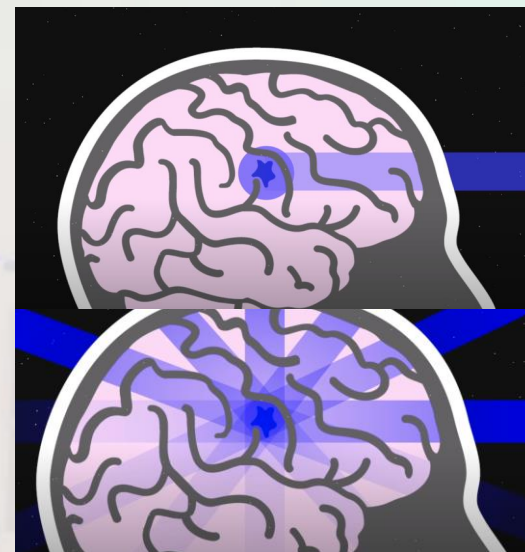

Ar tai pergalė? Kas toliau ?

- Identifikuojame naviką
- Sukoncentruojame energiją erdvėje

Pataikome į
naviką

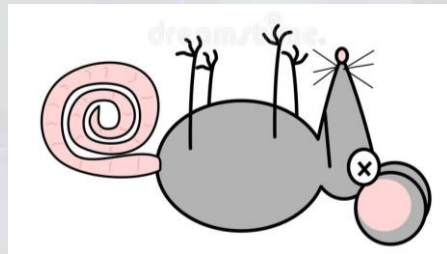

! Sukoncentruojame energiją laike !

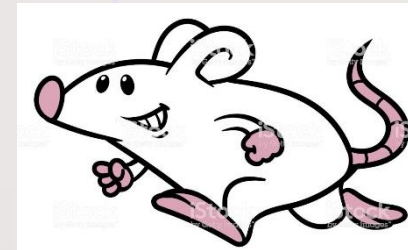

Kas iš to?

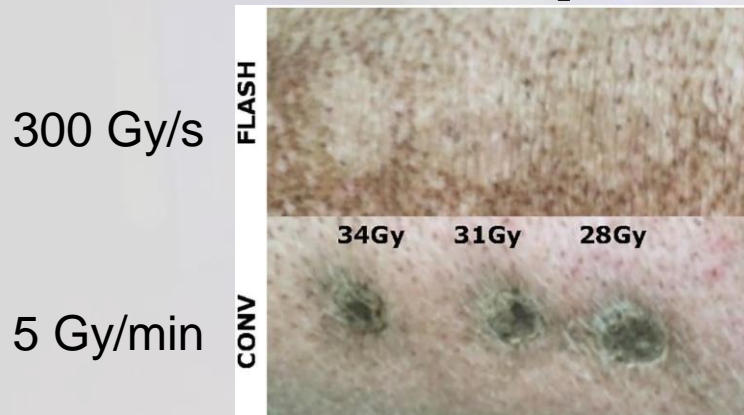
1966 m. HORNSEY, S., & ALPER, T. **Unexpected Dose-rate Effect in the Killing of Mice by Radiation.**
 Nature, 210(5032), 212–213. doi:10.1038/210212a0

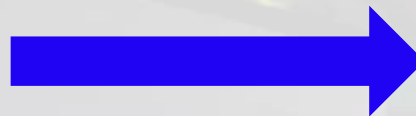
VS

Po 36 sav po ST.

FLASH

FLASH - >40 Gy/s
CONV - 6-24Gy/min
 0,1-0,4Gy/s

2014 m. Favaudon et al. ir Vozenin grupė.
 Prancūzija/Šveicarija

CONV
 15Gy

Plaučių fibrozė

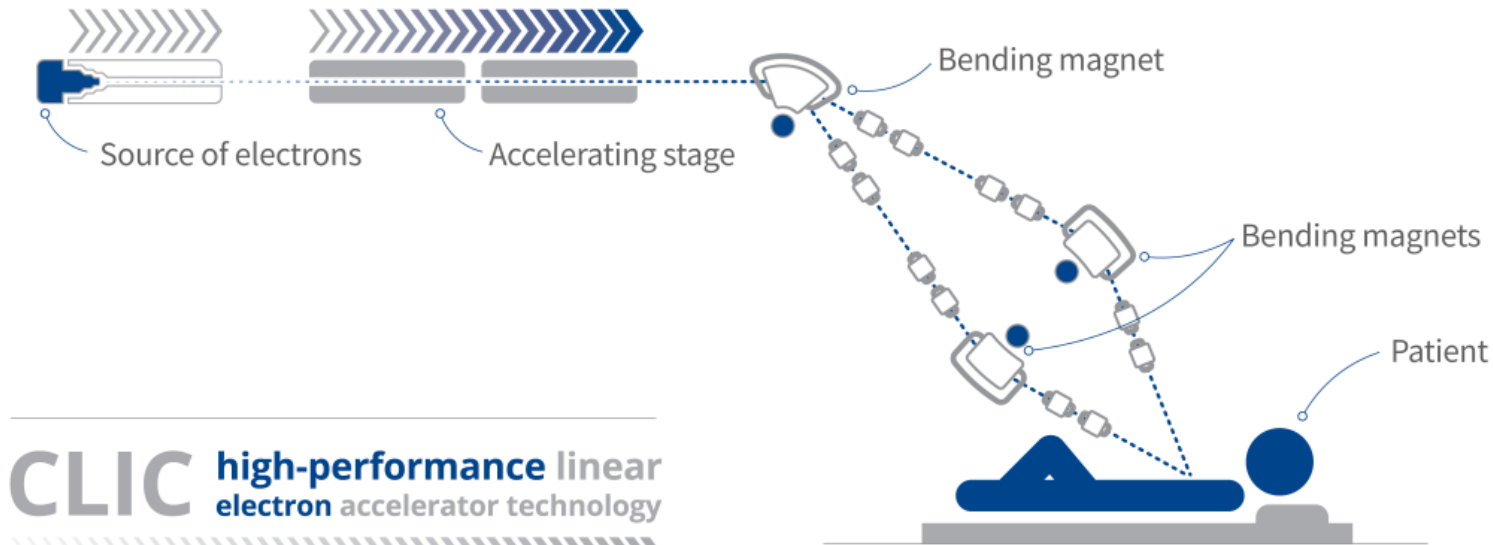
FLASH
 20Gy

Naujas požiūris į spindulinę terapiją ET ASH

Table 1. Evidence of FLASH irradiation.

Model (Site of Irradiation)	Assay/Endpoint
Mice (WBI) ¹	Memory tests, neurocognitive tests
Mice (WBI) ¹	Neurocognitive tests, neurons, growth
Mice (WBI) ¹	Neurocognitive tests, density, microglial activation
Mice (WBI) ¹	Neurocognitive tests, neuronal morphology
Mice (WBI) ¹	Neurocognitive tests, division, apoptosis
Mice (thorax)	Survival, dermatitis, lung pathology
Mice (thorax)	Lung fibrosis, skin damage
Mice (thorax)	Lung fibrosis, TGF- β signaling
Mice (thorax)	Cellular proliferation, gene expression, (53BP1/ γ H2AX foci)
Mice (abdomen)	Survival
Mice (abdomen)	Survival, stool production, regeneration, apoptosis
Mice (abdomen)	Intestinal crypt apoptosis
Mice (local intestinal)	Fibrosis
Mini-pig (skin)	Skin toxicity
Zebrafish Embryo	Morphology

CLIC high-performance linear electron accelerator technology

FLASH treatments of large and deep-seated tumours

< 200 ms
 Full dose is delivered by a beam of electrons in less than 200 ms

More healthy tissue spared

Innovative Radiation Therapy with Electrons

Table 2. Evidence of FLASH irradiation.

Dose (Gy)	Dose Rate (Gy/s)	Radiation Source	Reference
17-25	60	Electron	[12]
15-28	60	Electron	[12]
14	216	Electron	[18]
18	40	Proton	[29]
12/15	78	Proton	[27]
25-41	130-390	Electron	[14]
15	167	Electron	[15]

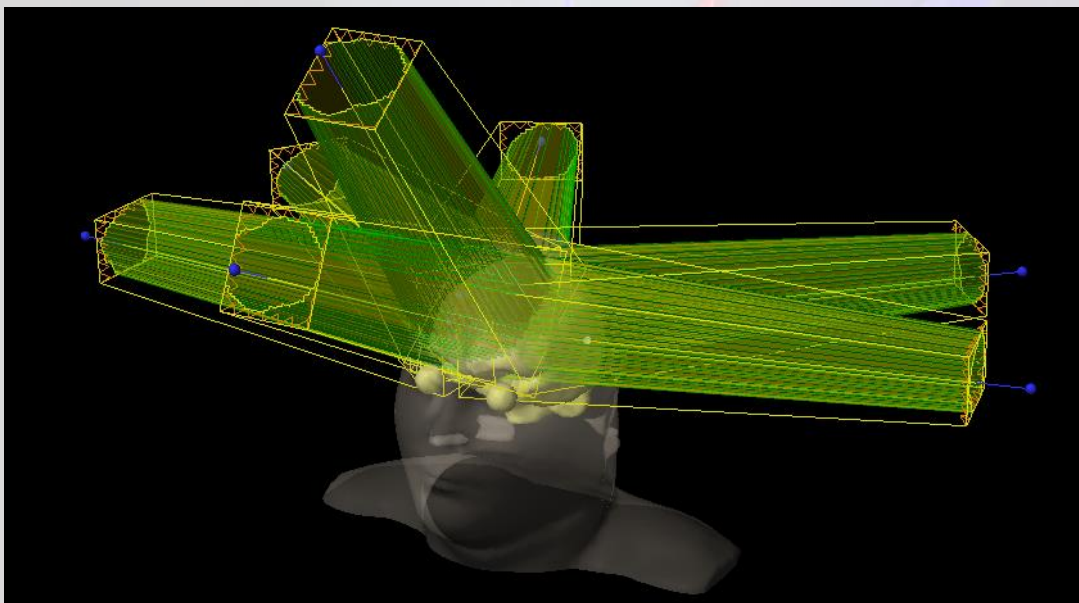
Preklininis tyrimas: Proton Radiotherapy of Automatic Bone (P-01)

Spindulinė terapija

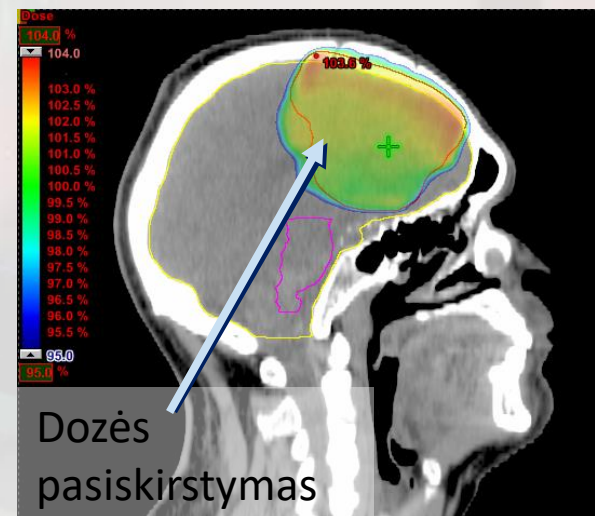
- Galimybė tiksliai realizuoti = tikslus gydymas?

Klausimas – o kiek reikia?

- Navikai skirtingo dydžio
- Skirtingose vietose (gylis, audiniai spinduliuotės kelyje)

Švitinimo laukų kryptys

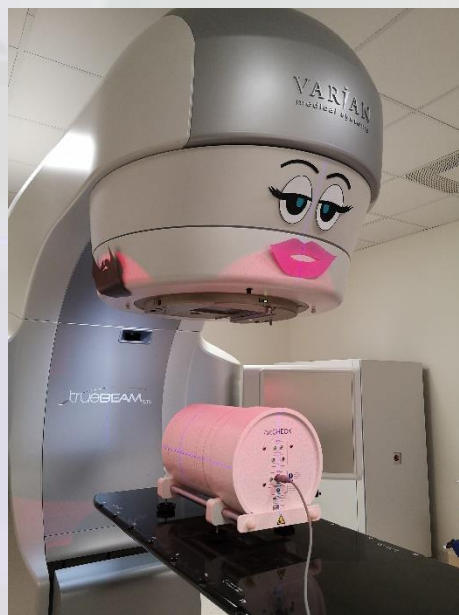
Dozės pasiskirstymas

Dozės pasiskirstymas

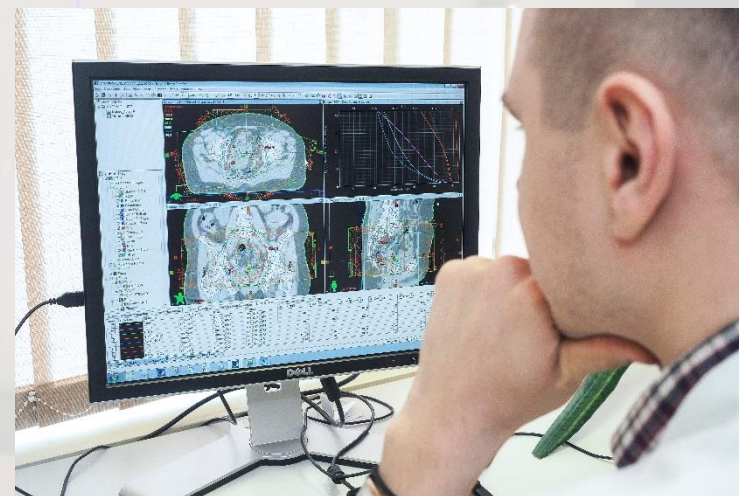
Spindulinė terapija Planavimas

Pluošto
charakterizavimas

Nuolatinė kokybės
kontrolė

Dozimetrinio plano
kūrimas

Visa tai atlieka – medicinos fizikai!

Spindulinė terapija

Atidumas ir sauga

Devynis kartus pamatuok, o dešimtą - pjauk.

Tarptautinė hadronų terapijos meistriško pamoka. 2023 kovo 8d.

Ačiū už dėmesį!

Tarptautinė hadronų terapijos meistrėškumo pamoka. 2023 kovo 8d.